

Nógrády Mihály (Ottawa):

A kuruc név eredete és jelentése

A *kuruc* név 1679-ben jelent meg először a beszélt nyelvben.¹⁰⁸ A köznép így hívta az osztrák császári hadsereg ellen harcoló katonákat. A szó eredete ismeretlen a magyar tudományos körök szerint.¹⁰⁹ Megpróbálták levezetni a ‘kereszt’ jelentésű latin *crux*-ból mint a kereszties háborúban résztvevő katonák fennmaradt neve. Ezt a megoldást Bél Mátyás (1684-1749) kezdeményezte és a mai napig népszerű maradt. Azonban az utolsó kereszties háború, ami Dózsa György nevéhez is fűződik, 1514-ben ért véget mielőtt elkezdődött volna. Nagyon kétséges, hogy a kuruc idők nemzedéke emlékezett volna 166 évvel azelőtti elnevezésekre.

A szó *crux*-ból való levezetés nehézségekbe ütközik, ugyanis kiejtése ‘kruksz’, egy *u* betűt kell behelyezni a szókezdő *k* után majd a második *k* kimarad és az *sz*-ből *c* lesz, ami előfordul minden nyelvben így a magyarban is. Így lenne a *crux*-ból *kuruc*. Az *sz*–*c* hangváltozásra vonatkozó példák: *Akász*–*akác*; *bajuc*–*bajusz*; *párdusz*–*párduc*.¹¹⁰ De képes lehet-e az egyszerű nép ilyen bonyolult szóképzésre? Ne felejtjük el, hogy a köznép létezett először nyelvvel és névadó szokásaival együtt és csak utána jött a nyelvész jóval később. A nép pedig mindig a beszélt nyelvben létező szavakat használta fel új nevek képzésére. Az is valószínű, hogy a szó nem önelnevezés volt, hanem kívülállók adták nekik. Erre utal, hogy Rákóczi soha sem használta a kuruc kifejezést, pedig az ő harcosai voltak a 17-18. századi Habsburg-ellenes felkelésben. A harcok főleg Erdély északi és a Felvidék keleti részén történtek és résztvevőik az ottani hegyes vidékekről származtak. Ez adhat kiindulópontot a név megfejtéséhez.

Kuruc nem jelent semmit olyan értelemben, hogy mi jellemezte a név viselőit. Értelmet csak úgy tudunk adni neki, ha a holtnak és rokontalannak nyilvánított sumér nyelvet hívjuk segítségül. E nyelv szerint a *kuruc* két elemből álló összetett szó: *kur* és *usz*.

A KUR jelentése ‘hegy, ország’, de lehet ‘hegyvidék’-nek is értelmezni. Eredeti képjege a hármashalom.¹¹¹

A sumér US (leggyakoribb kiejtése *usz*, de *úz*-nak is ejthető) jelentése ‘űz, zaklat, gyötör’.¹¹² Az embert jelentő *lú* egyénhez kapcsolja a szót és akkor ‘katona, fegyveres kísérő’ jelentést kap: ^{lú}UŠ.¹¹³ (Labat hibásan *us*-nak írja az *usz*-t) A *kuruc* esetében a *kur* ugyanazt a rendeltetést tölti be mint a *lú* vagy akármilyen más melléknév vagy jelző.

Tehát a *kuruc* név jelentése ‘hegyi katona’.

¹⁰⁸ Benkő Loránd főszerk. et al. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. Akadémiai Kiadó 1967. II. kötet, 681. oldal.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Op. cit. I. kötet, 113, 220 oldalak, III. kötet, 105. oldal.

¹¹¹ René Labat. *Manuel d'épigraphie akkadienne*. Kézirat, Paris, 1948. Ékjelszám 366. (Felülvizsgálta és kiadta: Florence Malbran-Labat. Paris: Geuthner Manuels).

¹¹² René Labat, Florence Malbran-Labat. *Manuel d'épigraphie akkadienne*. Paris: Geuthner Manuels, 1963. Ékjelszám 211 és a 335. oldal.

¹¹³ René Labat. *Manuel d'épigraphie akkadienne*. Kézirat. Paris, 1948. Ékjelszám 2111.

AZ ŐSI VIÁGKÉP ÖRÖKSÉGE (IV/38.)